

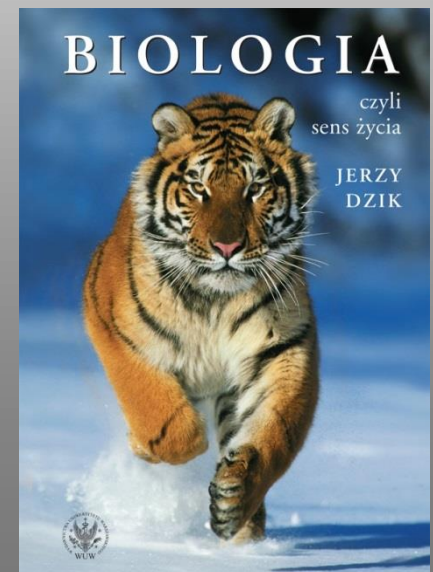
Wstęp do biologii **5.**

OSOBNIKI W EKOSYSTEMACH *(dlaczego są różnorodne?)*

Jerzy Dzik

*Instytut Paleobiologii PAN
Instytut Zoologii UW*

2017

OGRANICZENIA

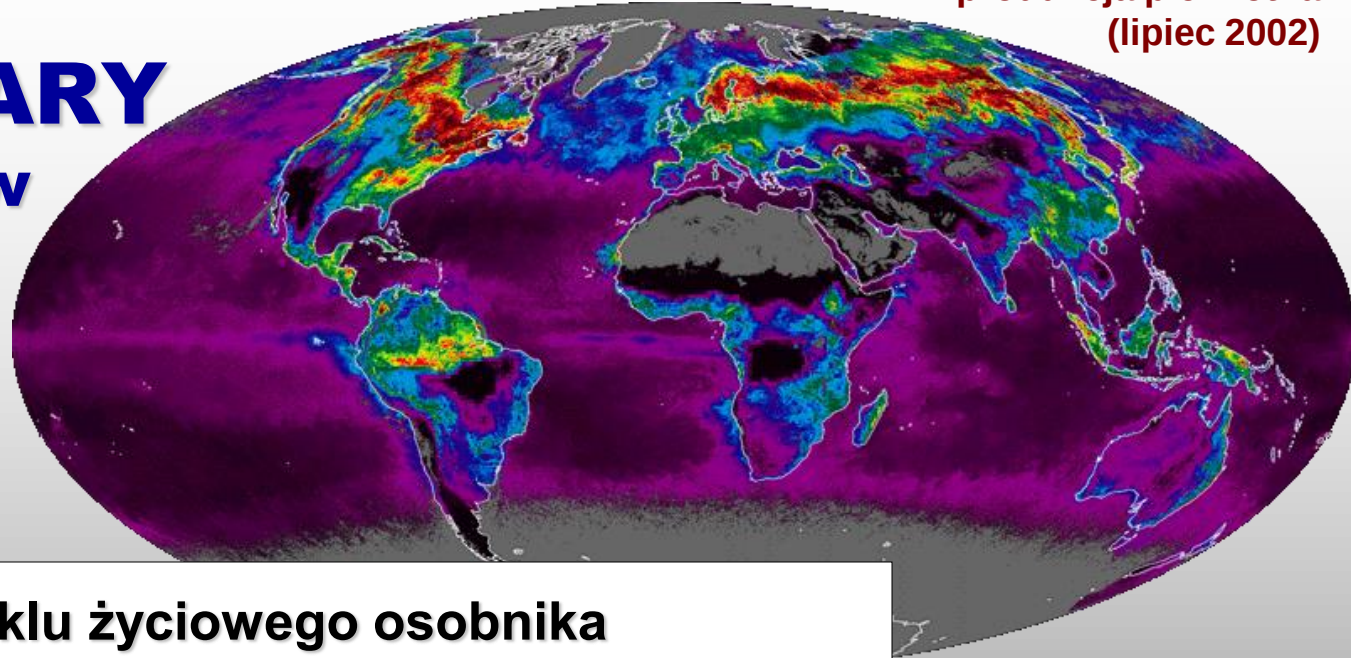
indywidualizmu osobników

- w osobności nie da się żyć nawet jednokomórkowcowi
- samo zjawisko rozmnażania daje towarzystwo
- wcześniej czy później przemieniając się w konkurencję
- lub współdziałanie, czy nawet wielokomórkowość

z tego też wynika zróżnicowanie wielkości ciała organizmów

produkcja pierwotna
(lipiec 2002)

ROZMIARY osobników

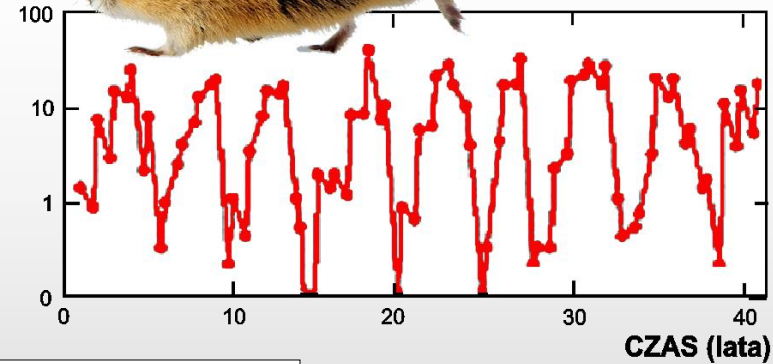
- w trakcie cyklu życiowego osobnika dopływ energii i materii nie może spaść poniżej niezbędnego minimum
- a przecież ocean i lądy to przeważnie pustynia
- dlatego większość organizmów jest drobnych

im bardziej stabilne warunki, tym większe maksymalne rozmiary ciała

STRATEGIE ekologiczne

leming *Lemmus*
oportunista ekologiczny

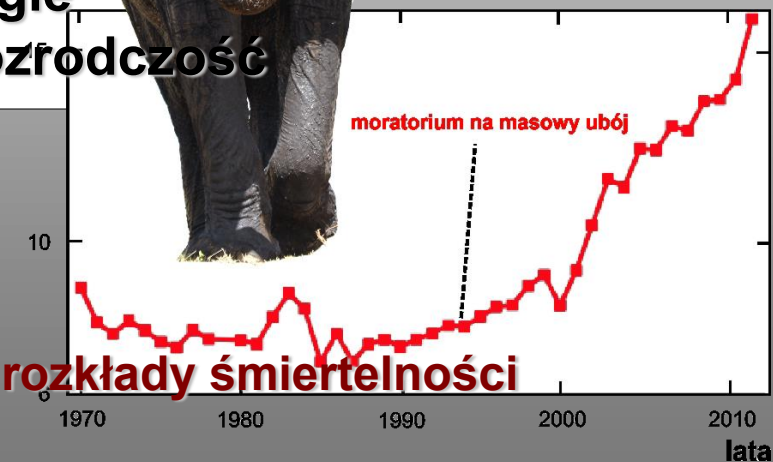
WIELKOŚĆ POPULACJI (%)

- niestabilne środowisko oznacza okresy biedy i szybkiego odtwarzania liczebności
- zatem małych rozmiarów ciała, krótkiego trwania pokolenia i dużej rozrodczości
- stabilne środowisko umożliwia długie pokolenia, duże rozmiary i niską rozrodczość

słoń *Loxodonta*
specjalista ekologiczny

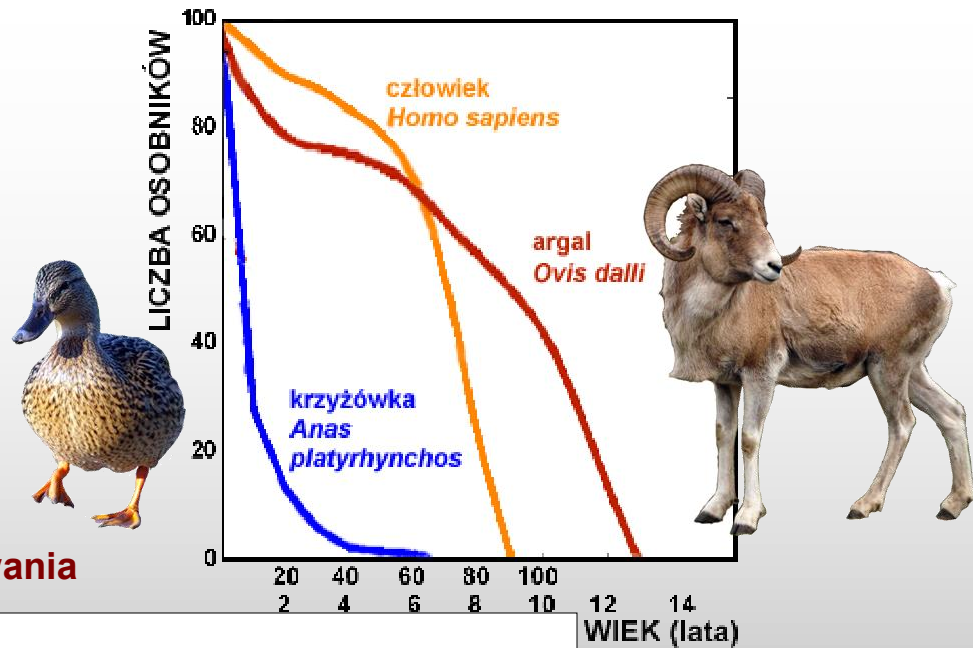
LICZBA OSOBNIKÓW tys.

specjalizacja lub oportunizm dają różne rozkłady śmiertelności

DYNAMIKA populacji

krzywe przeżywania

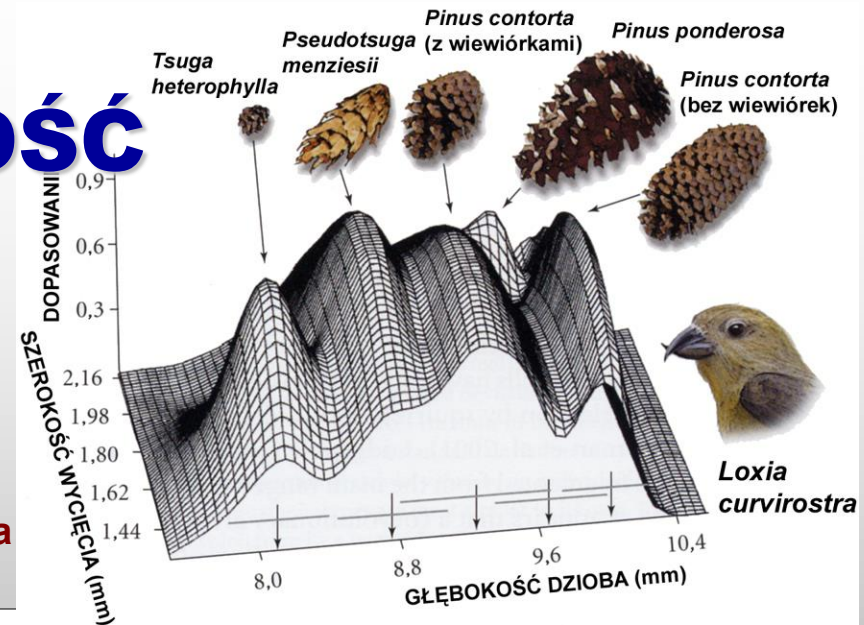

- w stabilnej populacji do rozrodu przetrwać musi dostateczna liczba osobników
- jeśli rozrodczość nie kompensuje eliminacji, populacja wymiera
- dla ewolucji istotne jest wyłącznie życie przed zakończeniem rozmnażania

w różnych okolicznościach selekcji podlegają inne cechy

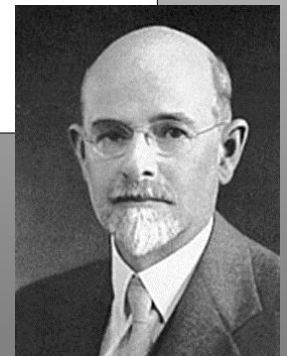
NIEJEDNORODNOŚĆ środowiska

nisze krzyżodzioba

- w różnych okolicznościach dobór preferuje odmienne sposoby wykorzystywania zasobów (nisze ekologiczne)
- odmienności te mogą dotyczyć także aktywności w określonych porach dnia czy roku

Joseph Grinnell (1877-1939)
1917 koncepcja niszy ekologicznej

różne organizmy mogą konkurować o te same zasoby

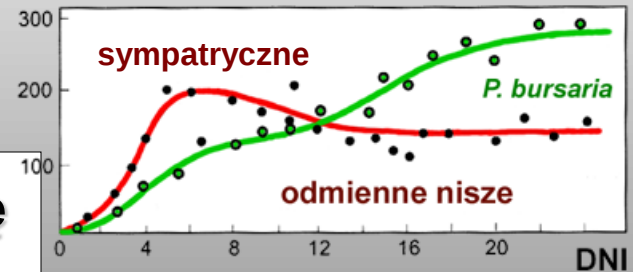
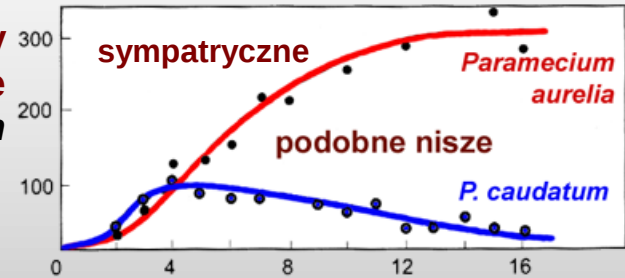
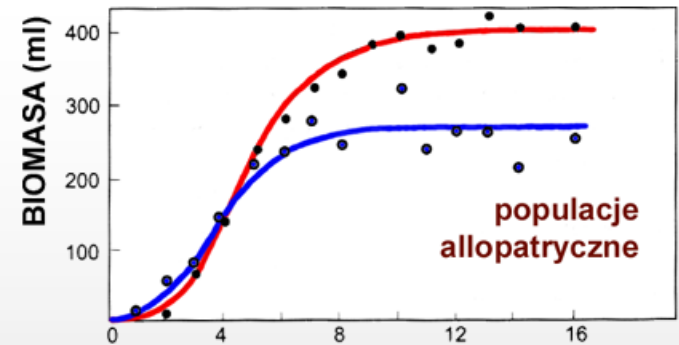
KONKURENCJA między organizmami

Georgij F. Gauze (1910-1986)
1934 zasada konkurencyjnego wykluczania

eksperymentalne układy
ekologiczne
pantofelków *Paramecium*

- współwystępujące organizmy muszą się różnić w wykorzystywaniu środowiska
- mniej skuteczne są wypierane

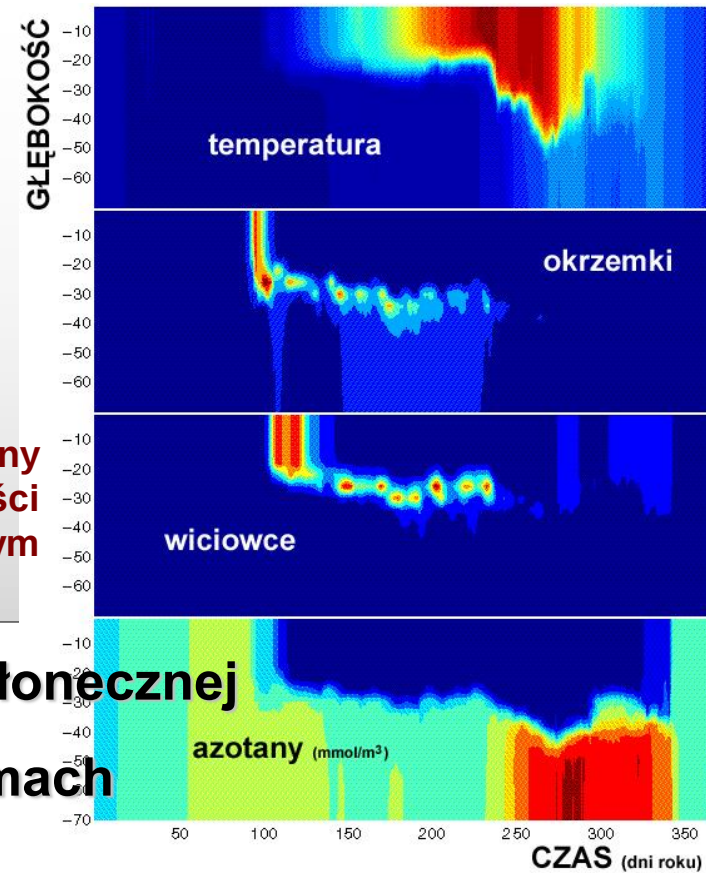

w przyrodzie wiele czynników reguluje życie organizmów

UWARUNKOWANIA produkcji pierwotnej

sezonowe zmiany
produktywności
w Morzu Północnym

- las spożytkowuje ledwie 1% energii słonecznej
- generalnie materia krąży w ekosystemach
a energia przez nie przepływa
- deficytowe biogeny określają intensywność
fotosyntezy czyli produkcji pierwotnej

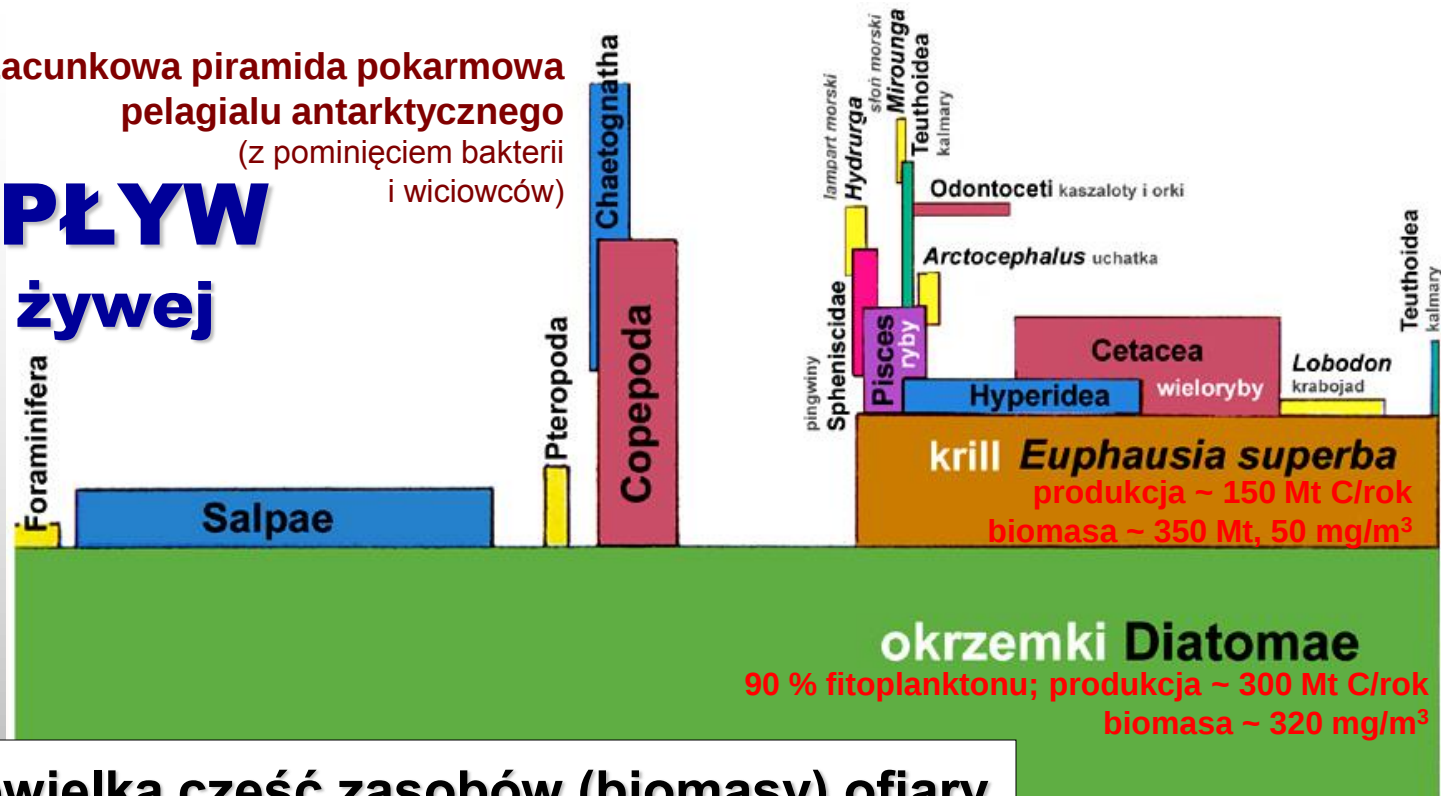

azot – niezbędny do białek i nukleotydów
fosforany – w procesach energetycznych
potas – potencjał błony; mikroelementy do enzymów

produkcja pierwotna warunkuje przepływ materii i energii w ekosystemie

PRZEPŁYW materii żywej

szacunkowa piramida pokarmowa
pelagialu antarktycznego
(z pominięciem bakterii
i wiciowców)

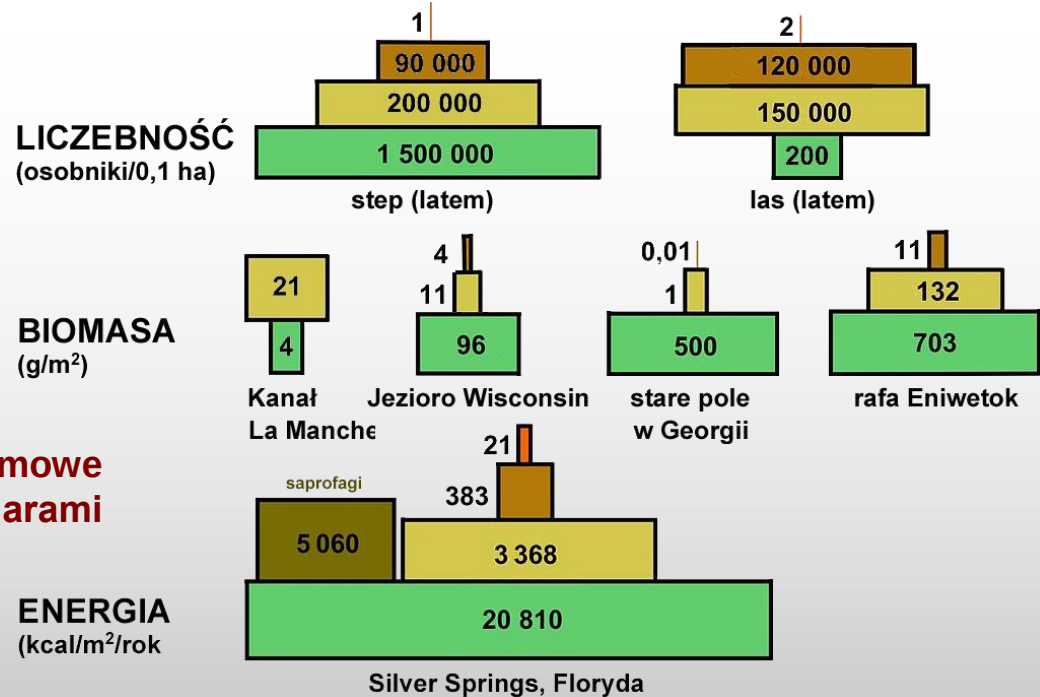
pełna produkcja ~ 2 Gt C/rok

- tylko niewielka część zasobów (biomasy) ofiary jest wykorzystywana przez pożeracza
- biomasa – mierzona w danej chwili
- produkcja – przyrost w jednostce czasu

biomasa i produkcja są bardzo zmienne w przestrzeni i czasie

PIRAMIDA pokarmowa

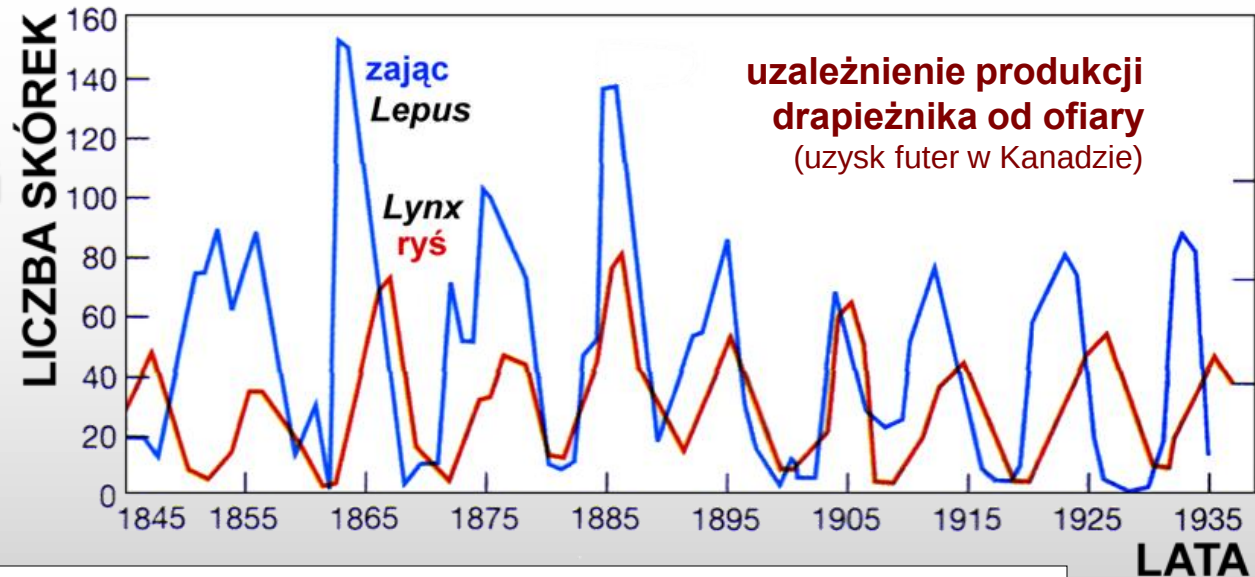
piramidy pokarmowe
różne miarami

- produkcja biologiczna (przyrost biomasy w czasie) zmniejsza się w kolejnych piętrach piramidy
- biomasa niekoniecznie (bo różny metabolizm)
- zwykle łańcuchy pokarmowe mają 3-4 ogniwa

poziomy piramidy troficznej wzajemnie od siebie zależą

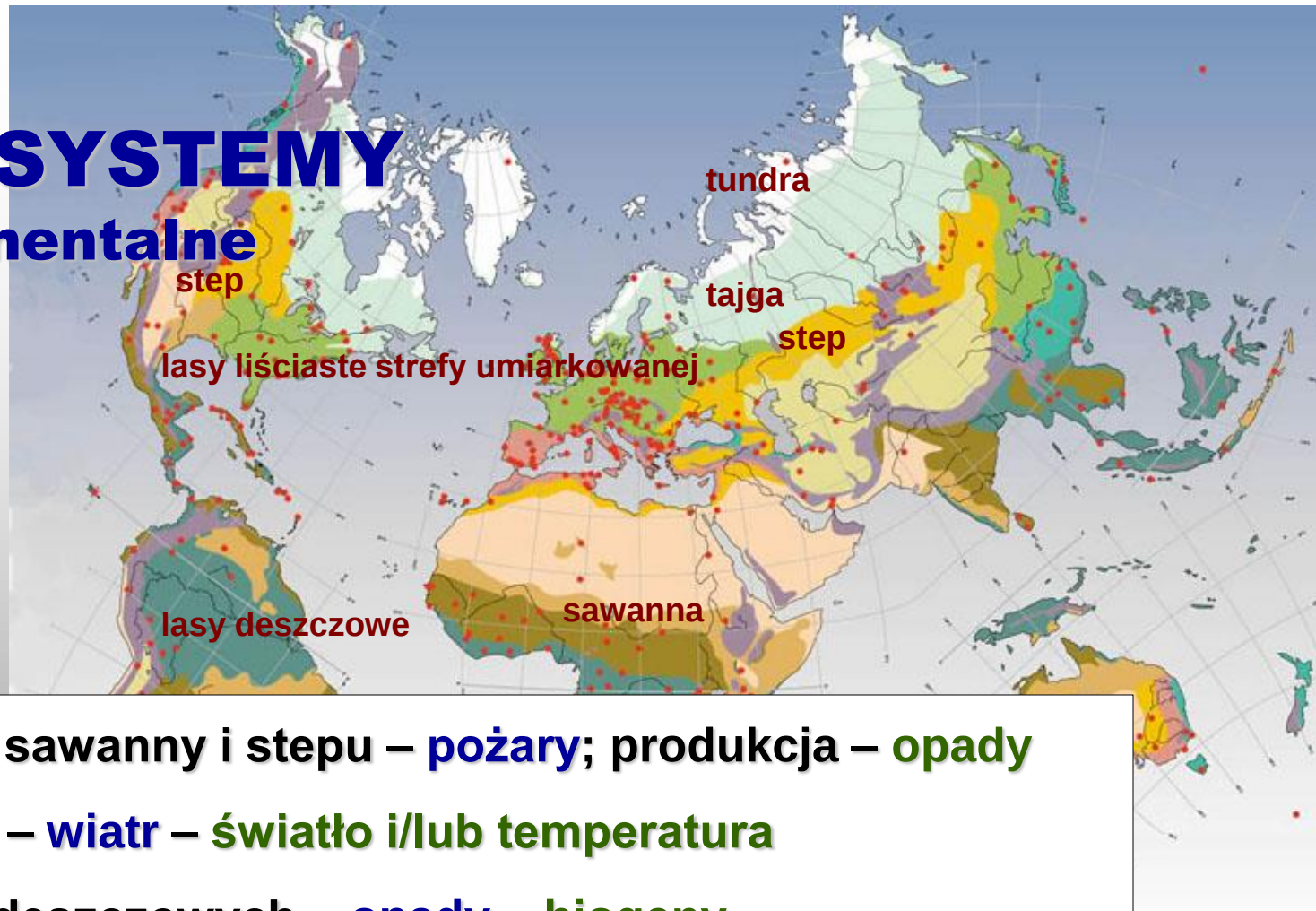
"WYŚCIG zbrojeń"

- liczebność drapieżników zależy od produktywności ofiar
- skutkiem selekcji ofiar przez drapieżniki jest doskonalenie przystosowań obronnych
- wraz z ewolucją życia czujność i ucieczka czy tropienie i pogoń wymagają coraz więcej energii

kierunek przemian jest zależny od właściwości środowiska

EKOSYSTEMY kontynentalne

- zasięg sawanny i stepu – **pożary**; produkcja – **opady**
- tundry – **wiatr** – **światło i/lub temperatura**
- lasów deszczowych – **opady** – **biogeny**
- tajgi i lasów liściastych – **opady** – **światło i temperatura**

rozprzestrzenienie określone przez uniwersalne czynniki klimatyczne

NIEZMIENNOŚĆ układu ekosystemów

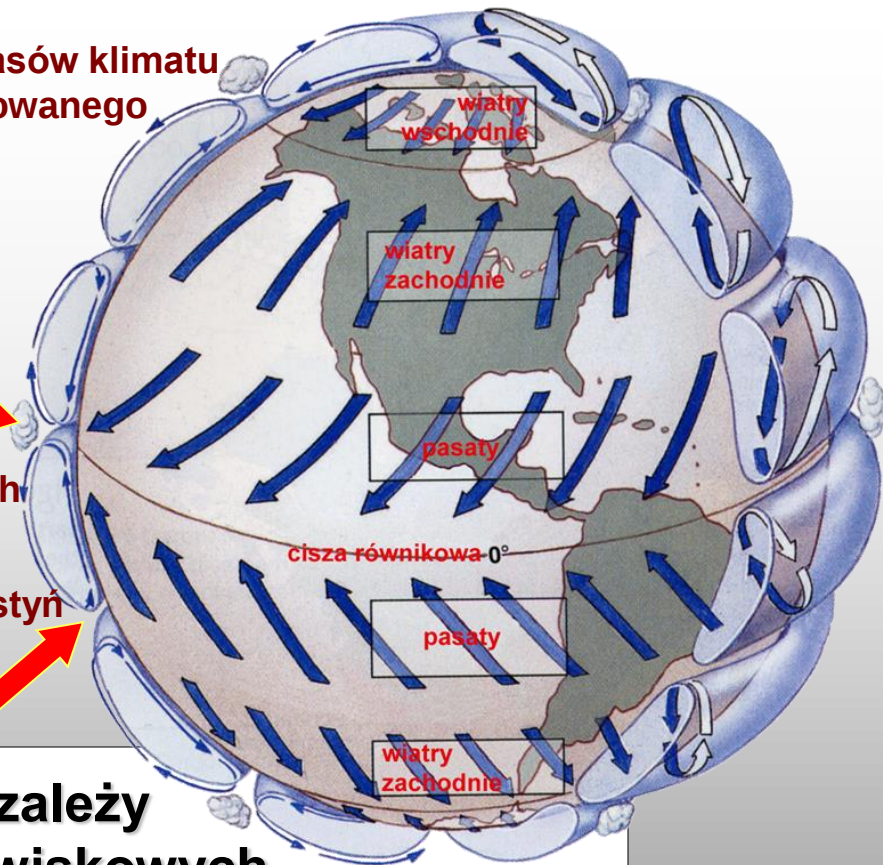
precypitacja

strefa lasów
deszczowych

strefa pustyń

ewaporacja

strefa lasów klimatu
umiarkowanego

- rozmieszczenie ekosystemów zależy od lokalnych warunków środowiskowych
- które są regulowane przez prawa fizyki (siła Coriolisa)
- można przewidzieć zmiany ich układu w zależności od ewolucji globalnego klimatu i układu kontynentów

bioróżnorodność jest więc wyrazem chwilowego stanu biosfery

ZMIANY rozmieszczenia mórz i lądów

przed ekspansją życia na lądy
Alfred Wegener(1880-1930) 490 mln lat temu
1915 koncepcja dryfu kontynentów

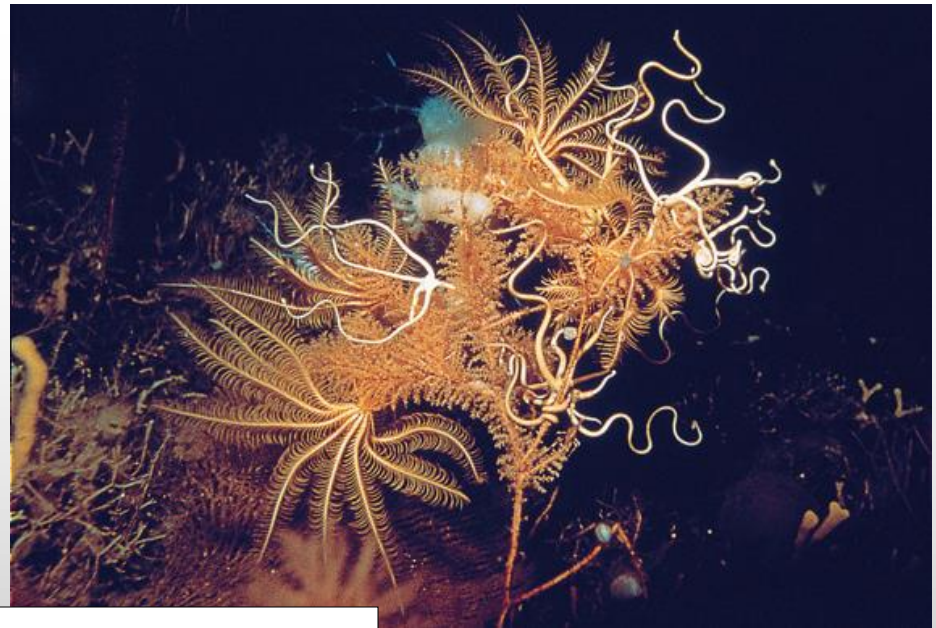
- w historii Ziemi zmieniał się układ oraz położenie mórz i lądów
- skład żywej części ekosystemu (biocenozy) wynika z jego historii
- biogeografia jest w istocie działem geologii

poszczególne odrębne ekosystemy powstają i zanikają

EKOSYSTEM i biocenoza

złożona
biocenoza
morska

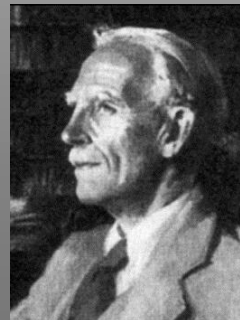

- zestaw współwystępujących form żywych jest w znacznej części przypadkowy
- tylko część jest ściśle powiązana ze sobą w symbiozie lub pasożytnictwie
- integracja zespołu rzadko uzasadnia analogię z organizmem

Karl Möbius (1825-1908)
1870 koncepcja biocenozy
jako zintegrowanego
zespołu organizmów

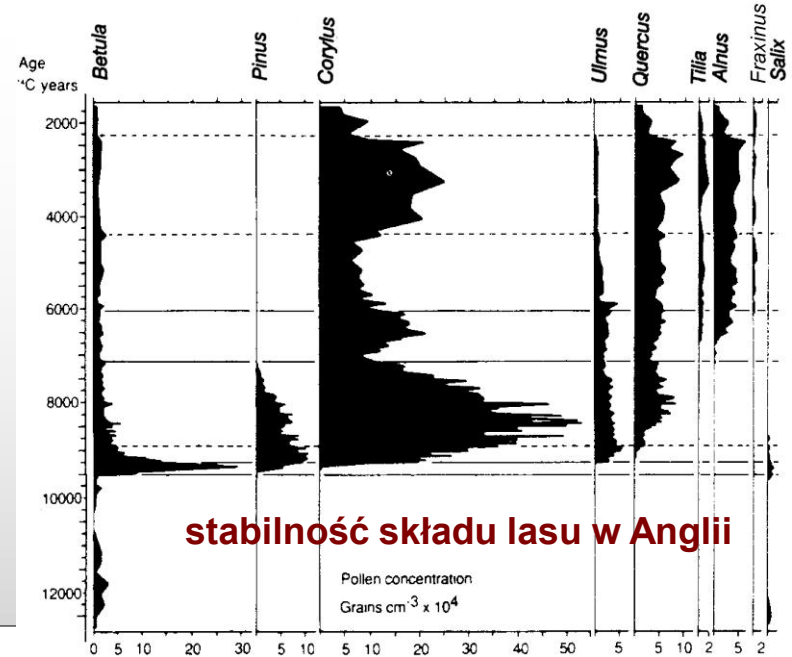
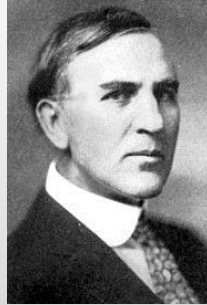
Arthur G. Tansley (1871-1955)
1935 koncepcja ekosystemu
(organizmy ze środowiskiem)

ekosystem jest systemem otwartym o niewielkiej integracji

RÓWNOWAGA ekosystemu

Frederic E. Clements (1874-1945)
1898 koncepcja klimaksu

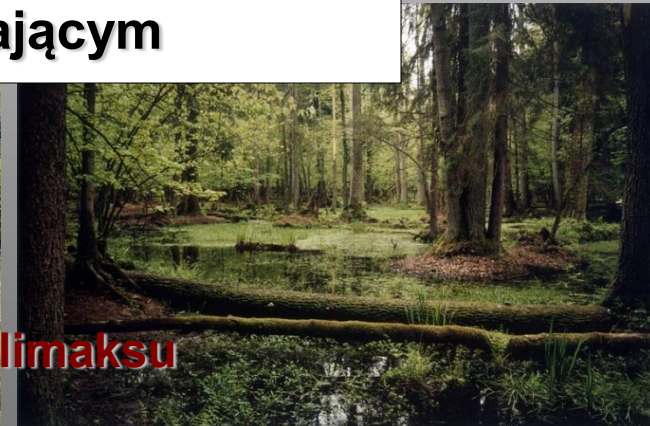

- skład zespołów kontrolowany przez środowisko
- w stabilnych warunkach pozostają niezmiennie ale w obecnej epoce lodowcowej dominuje ich zmienność
- inwazje są istotnym czynnikiem zaburzającym

dane paleontologiczne wspierają koncepcję klimaksu

wczesne stadium zalesiania

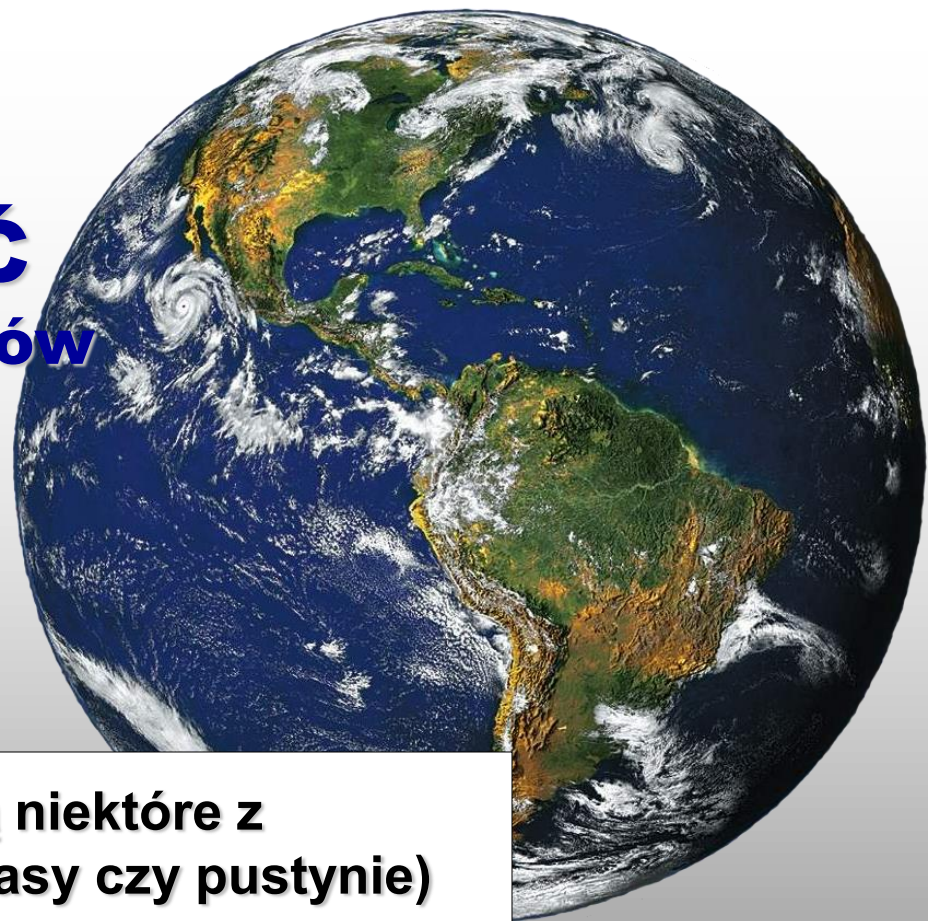
stabilny las grądowy

OBIEKTYWNOŚĆ

wydzieleń ekosystemów

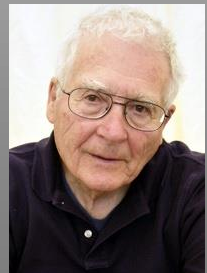

Władimir I. Wiernadski (1863-1945)
geochemiczne ujęcie biosfery

- **granice fizyczne wyznaczają niektóre z ekosystemów (wyspy, rafy, lasy czy pustynie)**
- **inne jednostki i ich klasyfikacje są umowne**
- **ekosystem nie jest zintegrowanym organizmem**
- **tym bardziej nie jest nim biosfera**

biogeografia nie jest odpowiednikiem tablicy Mendelejewa

James E. Lovelock (1919-)
1960 koncepcja Gai

PRZYCZYNA

bioróżnorodności

- biosfera jest złożona przestrzennie i zmienna w czasie
- selekcji podlegają wyodrębnione linie genealogiczne
- osobniki, ale i autonomiczne genetycznie organelle
- każda linia ma odrębną drogę ewolucji
- złożoność i różnorodność świata żywego stale wzrasta, mimo losowych środowiskowych katastrof

horyzontalna wymiana informacji genetycznej ogranicza różnorodność